

Lietuvių kalbos žargono daiktavardžiai su slaviškomis priesagomis: skoliniai ir hibridai

Kudirka, Robertas

Lietuvių kalbos žargono daiktavardžiai su slaviškomis priesagomis: skoliniai ir hibridai

Verbum, vol. 13, 2022

Vilniaus Universitetas, Lituania

Disponible en: <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=694773777002>

DOI: <https://doi.org/10.15388/Verb.28>

Esta obra está bajo una Licencia Creative Commons Atribución 4.0 Internacional.

Lietuvių kalbos žargono daiktavardžiai su slaviškomis priesagomis: skoliniai ir hibridai

Nouns of Lithuanian Slang with the Slavic suffixes:
Borrowings and Hybrids

Robertas Kudirka robertas.kudirka@knf.vu.lt
Vilniaus universitetas Kauno fakultetas, Lithuania

 <https://orcid.org/0000-0002-1781-0478>

Verbum, vol. 13, 2022

Vilniaus Universitetas, Lithuania

DOI: <https://doi.org/10.15388/Verb.28>

Redalyc: <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=694773777002>

Summary: Straipsnyje nagrinėjami 200 lietuvių kalbos žargono daiktavardžių su trimis dažniausiomis slaviškomis priesagomis -ka, -kė (rus. -ка, lenk. -ka); -akas (rus. -ак, lenk. -ak), -iakas (rus. -як); -ščikas, -čikas (rus. -щик, -чик). Žargone daugiausiai daiktavardžių su priesagomis -kė, -ka. Dalis skolinių su šia priesaga yra priesaginės univerbacijos rezultatas, rusų kalboje univerbai dažniausiai yra prastakalbės žodžiai, žargonybės. Antroje vietoje pagal dažnumą yra skoliniai su priesagomis -akas, -iakas: dažniausiai šie daiktavardžiai yra žargonybės rusų kalboje. Su priesagomis -akas, -iakas pasidaroma daug hibridinių lietuvių kalbos žargonybių. Trečioje vietoje pagal dažnumą yra daiktavardžiai su priesagomis -ščikas, -čikas, žargone labiau yra paplitę žodžiai su -ščikas; priesaga -čikas retesnė, bet žargone neretai vartojamos abi formos pagrėčiui kaip sinonimai. Taip pat pasidaroma nedaug pseudoskolinių su rusų kalbos šaknimis ir priesagomis -ščikas, -čikas bei hibridinių darinių.

Keywords: skoliniai, hibridai, daiktavardžiai, žargonas, priesaginė univerbacija.

Abstract: The article analyses 200 nouns of Lithuanian slang with the three most common Slavic suffixes: -ka, -kė (Russ. -ка, Pl. -ka); -akas (Russ. -ак, Pl. -ak), -iakas (Russ. -як); -ščikas, -čikas (Russ. -щик, -чик). The majority of nouns in the slang are with the suffixes -kė, -ka. A part of the borrows with theses suffixes are the result of suffix univerbation; the univerbs usually are informal or slang words in Russian language. The borrowings with the suffixes -akas, -iakas are the second most common: these nouns are mostly slang words in Russian. There are many hybrids created with the suffixes -akas, -iakas in Lithuanian slang. The nouns with the suffixes -ščikas, -čikas are the third most common; the words with -ščikas are more ordinary in slang; the suffix -čikas is less common, but both forms are often used as synonyms. There are also few pseudo-borrowings with Russian roots and suffixes -ščikas, -čikas as well as hybrid derivatives.

Keywords: borrows, hybrids, nouns, slang.

Įvadas

Lietuvių kalboje yra nemažai slavybių – tai nulėmė nuolatiniai artimi kalbų kontaktai su slavais. Slavybių paplitimo laikotarpis sąlygiškai dalinamas į senųjų ir naujųjų slavybių: naujųjų slavybių plitimo riba laikoma 20 amžiaus vidurys. Ankstyviausios slavybės^[1] lietuvių kalboje yra iš baltarusių ir lenkų kalbų, nors slavybių plitimas visada buvo tiesiogiai susijęs su geopolitine situacija: (a) nuo 14 a. LDK valdžios įstaigų slavų kanceliarinė kalba prisidėjo prie skolinių plitimo iš baltarusių kalbos ir šnekamojoje kalboje, (b) nuo 15 a. per lenkišką katalikybės tradiciją

ir lenkakalbę aukštuomenę pradėjo stiprėti lenkų kalbos įtaka.^[2] Po 1795 m. Lietuvos integravimo į Rusijos imperiją plūstelėjo rusybės. Dar daugiau rusybių atsirado okupuotoje Lietuvoje (nuo 1944 m.) vykdytos priverstinės dvikalbystės ir rusifikacijos (Zinkevičius 1996, p. 309). Nuo 20 a. pabaigos atsirado daug naujų rusybių – šie skoliniai lietuvių kalbos sistemoje dažniausiai yra žargoninės ar nenorminės kalbos žodžiai, buitiniai rusicizmai. Atgavus nepriklausomybę slavų kilmės skolinių pastaruoju metu vis mažėja, tačiau itin daugėja svetimybų iš anglų kalbos.

Vertinant slavybes žargone reiktų atsižvelgti į keletą specifinių kriterijų. Lyginant bendrinę kalbą su sociolektais iš tikrųjų reiktų kalbėti apie neišplėtotą dėl tam tikrų priežasčių kalbos visų lygmenų struktūrą ir jos požymius, nes sociolektai realizuojami tik dalimi tos išplėtos struktūros, kuri yra būdinga bendrinei kalbai. Pvz., žodžio *duslintuvas* žargoniniai variantai *dusliarka*, *dusliarkė*, *dusli.ra*, *dusli.ras*, *d.slikas*, *d.slė*, *d.slis*, *d.dos* kaip stilistiniai dubletai realizuoja visai kitą kalbinį aspektą – neformalumą, žaismingumą ar pan., požymius, kurie bendrinėje kalboje yra šalutiniai (Anderson 1992, p. 69–72; Eble 2006, p. 413). Visi variantai turi savo požymių: *dusliarka* – vartosenoje dažniausias, *dusli.ras* ir *dusl.kas* – retesni ir labiau žymėti stilistiškai, *d.dos* – vartojamas tik motociklininkų ir t. t. Skolinių ar hibridų, žargoninių naujadarų vartosena pagrįsta stilistinių (poreikis pagyvinti kalbą, sukelti stilistinį efektą) ar sociopsichologinių priežasčių (poreikis pademonstruoti kitos kultūros išmanymą, tapatinimąsi su ja, reikšti socialinės grupės identitetą). Kuo labiau ta socialinė grupė atsiribojusi, tuo jų kalba žargoniškesnė, autonomiškesnė – šis požymis akivaizdus, pvz., kalėjimo žargone, nes dėl sociopsichologinių priežasčių (socialinės tapatybės) slaviškos kilmės žargonybės dar ir dabar yra įsitvirtinusios toje srityje kaip terminai (Kudirka 2014, p. 7–16). Kitų sričių žargoninė kalba (pvz., motociklistų, muzikos, sporto ir kt.) nėra lingvistiniu požiūriu tokia uždara ar ypatinga, slavizmai sudaro tik nedidelį senesnę posluoksnį, o daugelis žodžių yra tiesiogiai perimti iš anglų kalbos ir adaptuoti jau naujaisiais laikais, su globalizacija ir populiarėja kultūra plūstelėjus anglybių srautui. Žargono vartosenos ir jo pobūdžio apibrėžtys pagal socialinius kriterijus gali būti tiek labai plačios, tiek siauros, specifinės. Pavyzdžiui (a) plati ir atvira bendrojo žargono ir jaunimo žargono sritis (t. y., jaunų, aktyvių žmonių vartojama nenorminė leksika: *b.bkės*, *t.sas*, *padielka*, *mentas*); (b) kiek siauresnė, bet irgi neuždara, pvz., sporto žargono sritis (besidomintiems sportu suprantami žodžiai *starti.ras*, *troicas*, *zab.gas*, nors jau futbolininkų *mušti į devi.tką* ‘mušti įvartį į viršutinį vartų kampą’ daliai žmonių būtų ne visai suprantami); (c) gana uždara grupės, specifinis, jau slaptakalbės lygio, pvz., kišenvagių žargonas (*sk.la* ‘vidinė striukės, švarko kišenė’, *čistag.nas* ‘grynieji pinigai kišenėje (ne piniginėje)’). Taip pat svarbu paminėti, kad socialinis dialektas vis tiek yra susijęs su tam tikru regionu, vyraujančiu tam tikroje teritorijoje kalbos statusu ir tautine gyventojų sudėtimi, t. y. su teritoriniais dialektais (Chambers, Trudgill 2004: 45–46).

Lietuvių kalbos slavybės daugiausiai tirtos senųjų raštų leksikos kontekste (Palionis 1967; Lebedys 1977; Zinkevičius 1988) ar konkrečių

senųjų lietuvių kalbos raštų autorių kalboje (Kruopas 1947; Urbutis 1962; Siaurukienė 1987; Voitkevič 2010). Reiktų pabrėžti, kad senosios raštijos ir teritorinių dialektų slavybės, standartinės rašomosios kalbos ir šnekamosios kalbos (ypač nenorminės) slavybės nėra vienodas tyrimo objektas, nes iš esmės skiriasi funkciniai požymiai – dabar rašomoji ir šnekamoji kalba slavybių atžvilgiu veikia viena kitą kitaip (plg. Laučiūtė 1977). Lingvistinėje literatūroje problemiška diskutuoti apie lenkybių ir baltarusybių santykį lietuvių kalboje (Palionis 1967; Urbutis 1992; Skardžius 1998). Slavybių dėsningumai tirti ir siaurais aspektais: semantinės adaptacijos (Адомавичюте 1979; 1982), morfologinės integracijos (Rudzinskas 2011). Išsamumu ir nuoseklia metodologija išsiskiria nauji slavybių tyrimai (Smetonienė 2015; 2016).

Kaip teigiama bendrinės kalbos (bk) skolinių norminimo principuose ^[3], specifinės vartosenos žodžiai (žargonybės, profesionalizmai) normintinais naujaisiais skoliniais nelaikomi – bet socialinių dialektų nekodifikuojamieji, savaimingi dėsningumai gali būti aktualūs ir bk normintojams, nes labai svarbu, kad skolinių teikybą nebūtų nutolusi nuo gyvosios kalbos vartosenos, adaptyvaus morfologijos ypatybių priderinimo (plačiau žr. Keinys 2007, p. 72). Sistemingai ištyrus žargono būdvardžius irrieveiksmius, nustatyta, kad morfologinės ypatybės yra ne chaotiškos, o savitai ir nuosekliai transformuotos ir nulemtos lietuvių bk ir teritorinių dialektų sisteminių ypatybių (Kudirka 2019; 2020; 2021). Pavyzdžiui, bk skoliniai dažniausiai morfologiškai adaptuojami: sutampančios galūnės paliekamos ar pridedamos lietuviškos „stipriųjų“ linksniavimų galūnės (Valeckienė 1967, p. 128); tik nedidelė dalis skolinių lieka nekaitomi, morfologiškai adaptuojami beveik visi skoliniai (DLKG 1994, p. 82; Rimkutė 2010). Žargone taip pat tik maža dalis žargonybių lieka morfologiškai neadaptuotos. Dėl specifinės ypatybės (nekaitymo) išimtis yrarieveiksmiai, žargone skolintirieveiksmiai gali būti vartojami morfologiškai neadaptuoti, pvz.: *dabr.* ^[4] (rus. šnek. *добро#* ^[5]) ‘gerai; šauniai’, tik gali būti daug fonetiškai pakitusių variantų, pvz.: *vabš.*, *vobščje*, *vobš.* (rus. *вообще#*) ‘išvis’ ir kt. (Kudirka 2020, p. 8–9). Taip pat didžioji dalis skolintų žargoninių daiktavardžių yra integruojami į lietuvių kalbos derivacines ir fleksines paradigmas. Neadaptuoti morfologiškai gali būti turintys gale kirčiuotus balsius, pvz.: *gavn.* (rus. vulg. *зовно#*, lenk. vulg. *gowno*) ‘šūdas; šlamštas’ (*Visą knygą perskaičiau – toks gavn!*) ^[6], *derm.* (rus. prast. vulg. *дермо#*) ‘šlamštas’ (*paziurek oro srauto matuokle ar nera ten dermo visokio...man kaskada buvo kai uzsikirto jinai*), *fūfl.* (rus. žarg. *фүфло#*) ‘falsifikatas’ (*reik pirkt normalų, o ne kinietišką fuflo*), *aut, out* (ang. *out*) ‘galas; mirtis’ (*Visą žiemą prastovėjo bagažinėj, jiems gali būti aut.*), *šiz.*, *šyz.*, *šiz.* (plg. rus. prast. *uuza#*, ang. šnek. *schizo*) ‘nervinis protrūkis’ (*Vien tik šižo, daugiau nieko.*). Bet daiktavardžio klasėje tokios morfologiškai neadaptuotos formos retos – vartosenoje dažnai tokios formos turi variantus su galūnėmis. Žargone natūraliai yra realizuojama bk normintojų nuostata kodifikuoti svetimžodžius juos adaptuojant ^[7] fonetiškai ir morfologiškai, pvz.: *f.flas*, *f.flā* ‘falsifikatas’ (*Nu jei pas mažmenininką tai suprantu, nuėjo į*

turgų, nupirko fuflą ir pastatė ant lentynos tarp originalių.), *autas, outas* 1. ‘sąmonės praradimas; užmigimas’ (*dar nūėjau vakar i koncerta su vienu is ju, nes kitam tai jau outas buvo, liko miegot*), 2. (sutr. iš *output*) ‘duomenų išvesties lizdas’ (*plius yra tv outas tai gali dasijungt telikus kameras ir dar dvd outas*), š.zas, š.zas 1. ‘šizofrenikas’ (*Teisėjai nusprendė palaukti, kol šis šyzas ką nors užmuš.*), 2. ‘nesąmonė’ (*Kai kurias šyzas galėjo sugalvoti tik kas nors prisirūkęs prastos žolytės.*).

Tiriant slavybes žargone iš dviejų žodynų (Kudirka 2012; 2014) buvo išrinkti daiktavardžiai su slaviškomis priesagomis. Pagal dažnį nustatytas toks priesagų eiliškumas pradedant nuo dažniausių: *-ka, -kė* (rus. *-ка*, lenk. *-ka*); *-akas* (rus. *-ак*, lenk. *-ak*), *-iakas* (rus. *-як*). *-ščikas* (rus. *-щик*), *-čikas* (rus. *-чук*); *-nikas* (rus. *-нук*, lenk. *-nik*); *-ikas* (rus. *-ик*, lenk. *-ik*); *-(i)ovka, -(i)ovkė* (rus. *-овка*, lenk. *-ówka*); *-ška, -škė* (rus. *-ука*); *-lka, -lkė* (rus. *-лка*); *-ūška, -ūškė* (rus. *-ушка*, lenk. *-uszka*). Su kitomis slaviškomis priesagomis skolinių lietuvių kalbos žargone nedaug, daugelis nevirsija nei keliasdešimties. Pagal tokius duomenis nustatyti šio straipsnio tikslai: 1) lietuvių kalbos žargono daiktavardžius su dažniausiomis trimis slaviškomis priesagomis *-ka, -kė* (rus. *-ка*, lenk. *-ka*); *-akas* (rus. *-ак*, lenk. *-ak*), *-iakas* (rus. *-як*). *-ščikas* (rus. *-щик*), *-čikas* (rus. *-чук*) suklasifikuoti pagal priesagas, atskirti skolinius ir hibridus, 2) nustatyti sistemiską žargono skolinių integravimosi morfologines ypatybes, aprašyti hibridų sudarymą su slaviškomis priesagomis ir pseudoskolinių, univerbacijos reiškinius. Analize siekiama nustatyti sistemiską morfologines ypatybes ir bendrus struktūrinius dėsningumus.

Medžiaga išrinkta iš *Kalėjimo, kriminalinio ir narkomanų žargono žodyno* (Kudirka 2014), *Lietuvių kalbos žargono ir nenorminės leksikos žodyno* (Kudirka 2012) ir papildyto minėto žodyno el. duomenyno.^[8] Šio žodyno medžiaga rinkta iš dviejų šaltinių: iš (a) sakytinės kalbos ir iš (b) internetinių forumų bei interaktyvių internetinių pokalbių tekstinėmis žinutėmis. Skolinių reikšmė nurodoma iš aiškinamųjų žodynų (Мокиенко 2000; Квеселевич 2005; Czeszewski 2006 ir kt.).

1. Žargoniniai daiktavardžiai su priesagomis *-kė, -ka*

Iš lietuvių kalbos žargone daugiausiai yra skolinių su daiktavardine pirmine priesaga *-ka* (rus. *-ка*, lenk. *-ka*), ji dažniausiai turi adaptuotą galūnę *-kė*. Dėsnina, kad rusų kalboje priesaga *-к(a)* priklauso pačioms dariausioms daiktavardinėms priesagoms (Филиппова 2009, p. 131; Тихонова 2014, p. 29–30). Taip pat ji sudaro irgi gana darias rusų kalbos sudėtinės priesagas: *-lka*, (rus. *-лка*), *-ovka*, (rus. *-овка*), *-iožka*, (rus. *-ёжка*), *-ška*, (rus. *-ука*), *-ūška* (rus. *-ушка*) ir kt. (ПГ 1980, p. 140–170). Minėtos skolinių ir hibridinių vedinių priesagos kartais gali būti ir iš lenkų kalbos: *-alka, -anka, -arka, -awka, -erka* ir kt. (GWJP 1999), todėl kartais neįmanoma nuspręsti, iš kurios kalbos skolinata, pvz., lie. žarg. *kancovkė* ‘pabaiga’ – plg. rus. *концовка*, baltarus. *канцоўка*, lenk. *końcówka*: šiuo atveju svarbus argumentas – dominuojantis adaptacinis, darybinis modelis ir jo analogija. Šiuo atveju gali būti skolinama skirtingu laiku ir iš rusų, ir iš lenkų kalbų, bet afiksine adaptacija leksema

integruojama būtent pagal paplitusį, dažną modelį su priesaga *-ovka* (plg. LKE 1999, p. 15). Bendrinėje kalboje ir žargone yra nemažai tokių situacijų, kada skolinimo reiškiniai istoriškai vystosi tarsi keliais etapais ir yra nevienplaniai. Būtų ydinga tokius atvejus sinchroniškai formaliai supaprastinti, nes skolintinė leksika buvo gauta skirtingu metu, kalbos sistemoje susidarę skirtingi chronologiniai sluoksniai – dėl tokios adaptacijos gali atsirasti to paties žodžio variantų, šalia anksčiau perimto žodžio gali funkcionuoti jau ir jo variantas. Taip pat žodis gali būti perskolinamas ne iš vienos kurios slavų kalbos, bet iš kelių kalbų kaip tarpininkių ir skolinama ne vienu metu, pvz., *bli.skė, bli.ska* – plg. lenk. *bluzka*, rus. *блужка*, baltarus. *блужка*.

Lietuvių kalbos žargono ir nenorminės leksikos žodyne užfiksuotos 587 žargonybės su pirmine priesaga *-ka* (rus. *-ка*, lenk. *-ka*), žodžiai su adaptuota priesagos galūne *-ė* yra maždaug dvigubai dažnesni: 388 *-kė*, 199 *-ka*. LKŽe pateikiamos senosios slavybės irgi turi *-kė, -ka* variantiškumą, būtų sunku argumentuoti, kodėl skoliniai iš baltarusių, rusų ir lenkų kalbų kartais adaptuojami **tik kaip** *-ka*: 1) *leika* (lenk. *lejka*, baltarus. *леўка*) ‘piltuvėlis’, *klemka* (lenk. *klamka*) ‘durų rankena’, *klėtkā* (lenk. *klatka*) ‘narvas’; 2) kartais turi abu variantus *-kė* ^[9] ir *-ka*. *baikė, baika* (lenk. *bajka*, baltarus. *байка*) ‘pokštas’.

Būtų logiška galvoti, kad dėl tam tikros fizinės ir socialinės atskirties (kalėjimo atveju) senosios slaviškos žargonybės turėtų būti labiau adaptuotos su *-ka* (išlaikytas slaviškumas), tačiau būtent šių sričių žargonybės dažniau vartojamos su *-kė*, variantai su *-ka* gali būti net nefiksuoti: pvz., *baln.čkė* (rus. šnek. *больни#чка*) kal. ‘kalėjimo ligoninė, laisvės atėmimo vietų ligoninė’, *beli.skė* (rus. žarg. *беля#шка*) kal. ‘balta duona’, *atb.vkė* (rus. nark. žarg. *омбу#вка*) nark. ‘opiatinių narkotikų gamyboje panaudotų medžiagų tirpinimas, apdirbimas ir narkotikų pagaminimas iš gautų medžiagų’, *abar.tkė* (rus. nark. žarg. *оборо#мка*) nark. ‘dilbio vidinėje pusėje esančios venos’, *asuždionkė* (rus. kal. žarg. *осуждѣнка*) kal. ‘poteisminė kamera’.

Daugiausiai slavybių yra kalėjimo ir kriminaliniame žargone, nes iš visų socialinių dialektų jis išsiskiria keliomis specifinėmis ypatybėmis: (a) socialine ir fizine atskirtimi, (b) slavišku kalėjimo ir kriminalinio žargono „pamatu“. Slaviškas (tiksliau – rusų kalbos) ^[10] kalėjimo žargonas ir tradicijos yra perimtos iš Tarybų Sąjungos (TSRS) 1922–1991 m. laikų, nes dėl dažnų kalinių pervežimų visoje Tarybų Sąjungoje buvo išplitęs ir nusistovėjęs tam tikras rusiškas kalbos „standartas“ ir tuometinėje Lietuvos TSR (1944–1990). Atgavus Lietuvai nepriklausomybę sistema tapo jau autonomiškesnė ir pradėjo kisti tik jai savitu būdu, kai kurios skolintos žargonybės įgavo reikšmių, kurių nėra dabartiniame rusų žargone. Kalėjimo, kriminaliniame ir narkomanų žargone (Kudirka 2014) ištyrus leksemas vien tik su priesaga *-ka* ir *-kė*, nustatyta, kad su *-kė* yra 79, su *-ka* 31. Žargonybių, kurios turi abu variantus yra 17, pvz.: *kaptiorkė, kaptiorka* (rus. šnek. *канмѣрка*) kal. ‘asmeninių daiktų ir maisto sandėliukas’, *klietkė, klietka* (rus. kal. krim. *кле#мка*) kal. krim. ‘laikinojo sulaikymo kamera’, *pragulkė, pragulka* (rus. *прогулка*) kal. ‘kasdienis pasivaikščiojimas aptvare, pasivaikščiojimo aikštelėje’, *strielkė,*

strielka (rus. krim. žarg. *стрелка*) krim. ‘susitikimas, susitikimo vieta’, *vosmiorkė, vosmiorka* (rus. šnek. *восемёрка*) 1. kal. ‘Pravieniškių bendrojo režimo pataisos namų aštuntas lokalinis sektorius’, 2. nark. ‘0,8 mm storio adata’, *zelionkė, zelionka, zilionkė, zilionka* (plg. rus. krim. žarg. *зелёнка*) kal. ‘naujokas pataisos namuose’, *zelionkės, zelionkos* (plg. rus. *зе#лень* ‘žalėsiai’, rus. šnek. *зелёнка* ‘žaliojo briliantinio etanolinis tirpalas’) dgs. nark. ‘žalios nuosėdos ant indo kraštų, liekančios ekstrahuojant tirpikliu opijų iš aguonų galvučių lukštų’.

Bendrajame žargone ar kitose siauresnėse srityse šis santykis panašus, maža dalis žargonybių turi abu variantus (pvz., *naj.bkė, naj.bka* (rus. vulg. *нае#бка*) ‘apgavystė’, *padielkė, padielka* (rus. *подде#лка*) ‘falsifikatas’), bet didžioji dalis žargonybių tokio variantiškumo neturi.^[11] Dažniausiai vartojami tik su *-ka*. *avčiarka* (rus. *овча#рка*) ‘aviganis šuo’, *ati.žka* (rus. šnek. *оття#жка*) muz. ‘grojimas kiek atsiliekant nuo ritmo’; arba tik su *-kė*. *amazonkė* (plg. rus. akva. *амазо#нка*) akva. ‘amazonė (toks *Echinodorus grisebachii* rūšies augalas)’, *aminkės* (rus. sport. žarg. *ами#нки*) dgs. sport. (kultūrizme) ‘amino rūgštys’, *bakl.žkė* (rus. šnek. *бакла#жка*) ‘gertuvė’, *atkli.čka* (rus. žarg. *отклю#чка*) 1. ‘užmigimas’, 2. ‘sąmonės praradimas’, *atm.zkė* (rus. žarg. *отма#зка*) ‘išsisukinėjimas’, *atviortkė* (rus. *отвёртка*) ‘atsuktuvė’, *autonomkė* (rus. aut. *автоно#мка*) aut. ‘vilkiko autonominis šildymas’, *abr.tkės* (rus. aut. žarg. *обра#мка*) dgs. aut. ‘grįžtamojo kuro žarnelės’.

Nemaža dalis šių skolinių iš rusų kalbos yra priesaginės univerbacijos^[12] rezultatas, priesaga *-κ(a)* itin aktyvi sudarant žodžius (univerbus) šiuo būdu (Гафарова 2010, p. 128–130; Клименко 2019, p. 5–6, Косицына 2018, p. 26–30, dėl termino univerbacija žr. Lehmann 2020, p. 3–5). Rusų kalboje univerbai dažniausiai yra prastakalbės žodžiai, profesionalizmai, žargonybės (Редькина 2006, p. 40); tokių darinių nemažai yra pasiskolinta į lietuvių nenorminę kalbą: *beisbolkė* (rus. šnek. *бейсбо#лка*) ‘beisbolo lazda’, ‘beisbolininkų kepuraitė su snapeliu’, *instrumentalkė* (rus. šnek. *инструмента#лка*) kal. ‘instrumentinis cechas (gamybinė zona pataisos namuose)’, *insulinkė* (rus. nark. sl. *инсули#нка*) nark. ‘insulininė adata’. Šis kalbos ekonomijos principas (trumpinimas) itin aktualus lietuvių buitinei šnekamajai ar žargoninei kalbai, dažnai su šia priesaga sudaromi hibridai su junginio pirmuoju žodžiu, pvz.: *aštunkė* 1. tech. ‘aštuonių cilindų variklis’, 2. nark. ‘0,8 mm storio adata’, 3. kal. ‘8-tas bendrojo režimo lokalinis sektorius’, *pažimkė* ‘pažymių knygelė’. Kai kuriais atvejais univerbo pamatinis žodis gali prarasti afiksą, dažnai pašalinama būdvardžio priesaga, pvz., *-inis*. *f.zkė* ‘fizinio lavinimo pamoka’, *ašarkės* ‘ašarinės dujos’; ar didesnis fragmentas su priesaga: *izolkė* (plg. rus. *изоле#нта*) ‘izoliacinė juosta’, *pr.fkė* ‘profesinė mokykla’. Univerbizuojant gali būti pašalinamas bet kuris elementas, pvz., priesaga su neveik. r. dalyvio formantu *-mas*. *pad.dkė* ‘didinamasis stiklas’; daiktavardžio priesaga *-imas*. *skaiči.vkė* ‘skaičiavimo mašinėlė’; dūrinio sandas: *keturkė* sport. (irklavime) ‘keturvietė baidarė’, *vienkė* sport. (irklavime) ‘vienvietė baidarė’ ir pan. Ypač ši priesaga būdinga sudarant univerbizuotus trumpinius iš keliažodžių įstaigų pavadinimų: *Čiurlionkė* ‘Nacionalinė M. K. Čiurlionio menų mokykla’, *Žemkė* ‘VDU

Žemės ūkio akademija', *Jablonskė* 'J. Jablonskio gimnazija', *Jaunimkė* 'Kauno jaunimo mokykla', *Jezu.tkė* 'Jėzuitų gimnazija', *Marčiulionkė* 'Š. Marčiulionio krepšinio akademija'.

Sistemoje atsiradus kurios nors svetimos priesagos daug vedinių, ta priesaga pradeda tarsi darybiškai figūruoti sistemoje kaip darus žargoninės kalbos žodžių darybinis afiksas. Populiari skolinių priesaga -*kė* *.-ka*) žargoninėje kalboje linkusi įgauti tam tikrą savarankiškumą ir yra dari sudarant hibridinius vedinius su lietuviškų žodžių pamatiniais kamienais, šiais atvejais dažniausiai vartojamas adaptuotas priesagos variantas *-kė*. Ši priesaga pasitelkiama sudarant žargoninius trumpinius (a) bendrajame žargone: *s.fkė*, *s.fka* 'sofa', (b) siauresnėse srityse, pvz., sport. (kultūrizme): žargoninis trumpinys *b.cas* (plg. rus. žarg. *бу#ча*) 'bicepsas' turi populiarius variantus su priesaga *-ka* ar *-kė*. *b.cka*, *b.ckė*.

Ši priesaga ypač būdinga jaunimo kalbos žargoniniams hibridiniams trumpiniams, trumpinant pašalinama priesaga ar žodžio šaknies dalis: *b.skė* '(plaukimo) baseinas', *d.skė* 1. 'dešimtakė (dešimties akių korta)', 2. sport. '10 km nuotolio rungtis (bėgimo ir kt.)', *r.pkė* 'repeticija', *st.tkė* 'stotelė', *st.vkė* 'stovykla', *lietkė* mok. 'lietuvių kalba', *m.tkė* mok. stud. 'matematika', *m.zkė* mok. 'muzikos pamoka', *trinė* 'treniruotė', *univerkė* stud. 'universitetas', *un.fkė*, *un.fkė* mok. 'uniforma'. Daug hibridinių vedinių yra ir bendrajame žargone, pvz.: *beryšeika* 'nesąmonė', *maudimkė* 'maudymukas', taip pat daugiskaitinių: *užr.škės* 'užrašinė'. Hibridiniai trumpiniai su priesaga *-kė* sudaromi pašalinant dūrinių antrąjį sandą: *gimkė* 'gimtadienis', *dvirkė* 'dviratis', *p.skė* 'pusseserė'. Pasitaiko hibridinių dūrinių ar dalinių vertalų: *dūmš.skė* (plg. rus. *дымша#шка*), *mažalitr.žkė* (plg. rus. šnek. *малолитра#шка*). Šio darybinio modelio gajumą patvirtina ir jau lietuvių kalbos žargone sudaromi hibridai su priesaga *-kė* iš anglizmų, pvz., *flaikė* (: *fl.jeris* (ang. *flyer*)) 'reklaminė skrajutė'.

Kai kuriais atvejais vedinius su šia priesagą galima vertinti ir kaip nenorminės kalbos madingus variantus, kurie atsiranda dėl didžiulio skolinių masyvo analogijos, nes žodis nesutrupėja, bet pailgėja: plg. žarg. *ausinkės* – bk. *ausinės* 'ant ausų ar į ausis dedamas klausymosi prietaisas', žarg. sport. (karatė) *kimankė*– bk. *kimono*, žarg. *s.fkė*, *s.fka* – bk. *sofa*.

2. Žargoniniai daiktavardžiai su priesagomis *-akas*, *-iakas*

Priesagos *-akas* (rus. *-ак*, lenk. *-ak*), *-iakas* (rus. *-як*) žargono žodyne yra antroje vietoje pagal dažnumą, su šiomis priesagomis lietuvių kalbos žargone daug skolintų daiktavardžių (89). Dažniausiai šie daiktavardžiai yra žargonybės rusų kalboje, pvz.: *abšč.kas* (rus. krim. kal. žarg. *обуца#к*) krim. kal. 'nelegalus piniginis fondas', *blatni.kas*, *-ė* (rus. krim. kal. žarg. *блатня#к*) 'apsukruolis', *čiuv.kas* (rus. žarg. *чува#к*) 'jaunuolis', *dozi.kas* (rus. nark. žarg. ret. *дозя#к*) nark. 'narkotikų dozė', *faršm.kas*, *-ė* (rus. kal. žarg. *фаршма#к*) kal. 'netikėlis', *gali.kas*, *goli.kas* (rus. žarg. *голя#к*) 'stygius', *kasi.kas* (rus. nark. žarg. *кося#к*) nark. 'suktinė su marihuana', *liev.kas*, *lev.kas* (rus. žarg. *лева#к*) 'šlamštas', *palažni.kas* (rus. krim. žarg. *положня#к*) kal. 'privalomas dalykas'; daugiskaitiniai:

atchodni.kai (rus. nark. žarg. *отходняки*#) nark. ‘narkotinės pagirios: negalavimai pasibaigus narkotiko veikimui’, *kerz.kai* (rus. žarg. *керзаки*#) ‘kerziniai arba odiniai ilgu aulu batai’, *tretj.kai* (rus. nark. žarg. *третья*#к) nark. ‘narkotikas, gautas trečią kartą ekstrahavus jau du kartus apdorotą žaliavą’, *vtari.kai*, *vtori.kai* (rus. nark. žarg. *вторяки*#) nark. ‘antrinė žaliava, vieną kartą apdirbta augalinė žaliava’.

Nemažai iš jų yra rusų šneamosios kalbos paribio, prastakalbės leksika, pvz.: *abydni.kas* (rus. prast. *обидня*#к) ‘apmaudumas’, *bard.kas* (rus. prast. *барда*#к) ‘netvarka’, *dušni.kas* (rus. šnek. *душня*#к) ‘tvankumas’, *jab.kas* (rus. vulg. *еба*#ка) ‘sugulovas’, *staj.kas* (rus. prast. *стоя*#к, lenk. *stojak*) ‘statramstis’, *pit.kas* (plg. rus. šnek. *пята*#к ‘penkkapeikis’) ‘penkių piniginių vienetų banknotas’, *slab.kas*, -ė (rus. prast. *слаба*#к) ‘silpnuolis’, *štili.kas* (rus. šnek. *утиля*#к) ‘štilius’, *trip.kas* (plg. rus. prast. *трипа*#к) ‘triperis’, *tūp.kas*, -ė (rus. prast. *тыпа*#к) ‘bukagalvis’. Norminės leksikos nedaug (8): *čerp.kas* (rus. *черпа*#к, lenk. *czerpak*) ‘samtis’, *čiūd.kas*, - (rus. *чуда*#к, plg. lenk. *cudak*) ‘keistuolis’.

Dalis žargonybių hibridiškai pagal analogiją pasidarytos jau lietuvių kalbos žargone iš rusų kalbos žodžių šaknies ir priesagos pagal rusų kalbos žodžių analogiją. Tokie žodžiai vertintini kaip pasidarytieji pagal svetimų žodžių modelius pseudoskoliniai (ang. *pseudo-loan*, *pseudo-borrowing*) ar pseudoanaloginiai dariniai (dėl terminų žr. Görlach 2002, p. 29; Urbutis 2009, p. 328),^[13] tokie analoginiai dariniai yra kalbinė universalija (Mattiello 2017, p. 24–40). Rusų kalbos žargone tokių žodžių su šia priesaga nėra: *kravni.kas* (plg. rus. kal. žarg. *кровня*#шка) kal. ‘priklausanti maisto porcija’, *krūti.kas*, *krūt.kas*, -ė (plg. rus. žarg. *крутя*#к) ‘gudreiva’, *kurt.kas* (plg. lenk. *kurtka*, rus. *ку#ртка*) ‘striukė’, *laž.kas*, -ė (plg. rus. žarg. *лажо*#вицук ‘apgavikas’) ‘mulkis’, *muz.kas* (plg. rus. žarg. *музо*#н) ‘šiuruliškos muzikos kūrinys; muzika’, *padliešči.kas*, *padlešči.kas* (plg. rus. *подле*#щук) ‘plakis’, *skvazni.kas* (plg. rus. prast. *сквозняко*#м ‘kiaurai’) kal. ‘slapta skylė sienoje tarp kamerų’, *ščip.kas*, -ė (plg. rus. krim. žarg. *щупа*#ч ‘kišenvagis’) krim. ‘kišenvagis’, *vert.kas* (plg. rus. *верте*#ть ‘sukti, sukalioti’) ‘machinacija’, *vyborni.kas* (rus. nark. žarg. *вы#борка*) nark. ‘stora adata filtravimui ar švirkštimuisi į gilumines venas’.

[14]

Su priesagomis *-akas*, *-iakas* pasidaroma daug hibridinių lietuvių kalbos žargonybių, pvz.: *cip.kas*, *cep.kas* (: žarg. *c.pas*) ‘cepelinai’, *drib.kas* (: *dribti*) ‘nugriuvimas’, *kiet.kas*, -ė (: *kietas*) ‘stipruolis; šaunuolis’, *kultūri.kas*, -ė (: *kultūristas*) ‘kultūristas’, *laiži.kas* (: *laižytis*) ‘bučiavimasis’, *rami.kas*, -ė (: *ramus*) ‘ramiai ką nors atliekantis’, *saus.kas* (: *sausas*) ‘sausvynis’ ir kt. Daugiskaitiniai: *antri.kai* (: *antras*), gali būti ir vertalas iš rus. nark. žarg. *вторяки*#) ‘antrinė žaliava’, *inkari.kai* (: „*Inkaras*“) psn. ‘„Inkaro“ sportbačiai’, *maisti.kai* (: *maistas*) ‘maistpinigiai’. Visi šie vediniai turi aiškią stilinę neoficialiosios kalbos konotaciją.

Rusų kalbos priesagos *-ak*, *-як* yra aktyvos sudarant univerbus, tokie dariniai jau gali būti paskolinti po univerbacijos, pvz.: *centri.kas* (rus. nark. žarg. *центря*#к (: *центра*#льная *ве*#на)) nark. ‘dilbio vena alkūnės linkyje’, *mobili.kas* (rus. žarg. *мобиля*#к (: *моби*#льный *телефо*#н)) ‘mobilusis telefonas’, *kursi.kas* (rus. stud. žarg. *курся*#к

(: *курсова#я рабо#ма*)) stud. ‘kursinis darbas’. Šių ypatybių galima įžvelgti ir *hibridinių lietuvių kalbos žargonybių univerbijoje*: *siaubi.kas* ‘siaubo filmas’, *turisti.kas* ‘turisticinis žygis; turisticinis dviratis’, *griežti.kas* kal. ‘griežtojo režimo pataisos namai’, *harli.kas* ‘„Harley-Davidson“ motociklas’, *savi.kas*, *-ė* ‘savas žmogus’ (plg. ta pačia reikšme *svaj.kas*, *-ė* (rus. žarg. *своя#к*)), *Nauj.kas* ‘Naujų metų sutikimo šventė’, *mini.kas* ‘mini sijonas’, *šviesi.kai* ‘šviesos efektai; šviesos efektų įrenginys’. Kartais hibridiniai vediniai su slaviškomis priesagomis vertintini kaip žargoninis įmantravimas, nes žodžiai pailgėja, neveikia net gana aktyvus žargone kalbos ekonomijos principas: *ali.kas* ‘alus’, *kup.kas* ‘kupė (kėbulo tipas)’, *pulsi.kas* ‘pulsas’, *traj.kas* (rus. šnek. *троя#к*) trys.^[15] Populiarios skolinių priesagos *-akas*, *-iakas* žargone gali būti vartojama sudarant variantiškus hibridus tarsi priešinant juos bk leksikai: *kupri.kas* ‘kuprinė’, *treneri.kas*, *treniri.kas*, *-ė* ‘treneris’, *trilitri.kas* ‘trilitrinis (stiklainis)’, *skalbi.kas* ‘skalbyklė’, *mop.kas* ‘mopedas’, *laši.kai* ‘lašiniai’, *stipri.kas* ‘stiprintuvas’.

3. Žargoniniai daiktavardžiai su priesagomis *-ščikas*, *-čikas*

Nemažai (83) skolinių ir su priesagomis *-ščikas* (rus. *-щик*), *-čikas* (rus. *-чук*), vediniai su šiomis priesagomis pavadina asmenis pagal veiklos sritį (ПГ 1980, p. 142). Skolinių su priesaga *-ščikas* yra daugiau (57): *alternat.vščikas*, *-ė* (rus. žarg. *альтернату#щик*) ‘alternatyvios kultūros, subkultūros atstovas’, *amfetaminščikas*, *-ė* (rus. nark. žarg. *амфетами#щик*) nark. ‘vartojatis amfetaminą’, *baleščikas*, *balelščikas*, *-ė* (rus. šnek. *боле#льщик*) sport. ‘sirgalius’, *barabanščikas*, *-ė* (rus. *бараба#щик*) muz. ‘būgnininkas’, *beskanvoičikas*, *beskonvoičikas* (rus. kal. žarg. *бесконво#йщик*) kal. ‘nekonvojuojamas nuteistas, besargybiniš’, *bespridelščikas*, *bespridelščikas*, *bespredielščikas*, *bespredelščikas*, *-ė* (rus. kal. krim. žarg. *беспреде#льщик*) 1. kal. ‘kas nesilaiko, pažeidžia kriminalinio pasaulio, pataisos namų (kalėjimo) nerašytas, neoficialias normas’, 2. ‘kas daro nesąmones, nepaiso jokių taisyklių’, *bohemsščikas*, *-ė* (rus. *боге#щик*) ‘bohemišką gyvenimą gyvenantis žmogus, bohemos atstovas’, *chali.vščikas*, *-ė* (rus. prast. *халля#щик*) ‘kas nori gauti už dyką; prašėiva’, *chaltūrščikas*, *-ė* (rus. šnek. *халты#щик*) ‘brokdarys’, *dalnoboščikas*, *-ė* (rus. šnek. *дальнобо#йщик*) ‘tolimųjų reisų vairuotojas’, *kaif.vščikas*, *-ė* (rus. šnek. *кайфо#щик*) ‘narkomanas’, *mastyrščikas*, *-ė* (rus. kal. žarg. *масты#щик*) kal. ‘kas linkęs sąmoningai susižaloti’.

Skoliniai su šia priesaga turi darybos reikšmę ‘tas, kas susijęs su pamatiniu žodžiu nurodoma veikla, įrankiu, veiklos sritimi ir pan.’, tokiu atveju priesaga *-čik* (*-чук*) gali būti tik po priebalsių *д, т, з, с, ж*, o priesaga *-ščik* (*-щик*) po visų likusių priebalsių (СОП 2018, p. 25). Lietuvių kalbos žargone su priesaga *-čikas* skolinių dvigubai mažiau (26), taip pat svarbus požymis, kad žargonybės gali turėti priesagą *-čikas* neatsižvelgiant į skolinio kilmę ar kamiengalio priebalsį: *alternat.včikas*, *-ė* (plg. rus. žarg. *альтернату#щик*), *chali.včikas*, *-ė* (plg. rus. prast. *халля#щик*), *chaltūrčikas*, *-ė* (plg. rus. šnek. *халты#щик*), *elektrončikas*, *-ė* (plg. rus. šnek. *электрон#чик*), *elektrončikas*, *-ė* (plg. rus. šnek. *электрон#чик*).

электро#нуик), *gon* čikas, -ė (plg. rus. *го#нуик*), *herojn* čikas, -ė (plg. rus. nark. žarg. *герои#н.ик*), *tūs.v*čikas, -ė (plg. rus. žarg. *тысо#виуик*).

Vartosenoje labiau yra paplitę žodžiai su -ščikas, priesaga -čikas retesnė, bet žargone neretai vartojamos abi formos pagrečiui kaip sinonimai: *alternat.v*ščikas, -ė ir *alternat.v*čikas (plg. rus. žarg. *альтернати#виуик*), *chali.v*ščikas, -ė ir *chali.v*čikas (plg. rus. prast. *халя#виуик*), *chaltūr*ščikas, -ė ir *chaltūr*čikas (rus. šnek. *халты#пуик*), *gr.*ščikas, -ė ir *gr.z*čikas (plg. rus. *зру#зчик*), *herojn*ščikas, -ė ir *herojn*čikas (plg. rus. nark. žarg. *герои#нуик*), *tūs.v*ščikas, -ė ir *tūs.v*čikas (plg. rus. žarg. *тысо#виуик*), *elektron*čikas, -ė ir *elektron*ščikas (plg. rus. šnek. *электро#нуик*), *gon*čikas, -ė ir *gon*ščikas (plg. rus. *го#нуик*)^[16]; taip varijuoti gali ir hibridai *kaleim*ščikas, -ė ir *kaleim*čikas 'kalinyš'. Tokio variantiškumo nėra, kai skolinio šaknies priebalsiai yra -m- ir -d-, tokiais atvejais skoliniai visada turi tik priesagą -čikas. *bum*čikas (plg. rus. šnek. *бу#мчик*), *nari.d*čikas (rus. *наря#дчик*), *nav.d*čikas, -ė (rus. šnek. *наво#дчик*), *park.t*čikas, -ė (rus. *парке#мчик*), *pervach.d*čikas, -ė (rus. kal. žarg. *первохо#дочник*). Siekiant palengvinti tartį gali atsirasti variantas be priebalsio -t-. *d.t*čikas, *d.*čikas (rus. *да#мчик*), *zali.t*čikas, *zali.*čikas (rus. žarg. *залёмчик*), *intern.*čikas, -ė (rus. komp. šnek. *интерне#мчик*). Variantiškai atsiradus priesagai -ščikas ir susidarius sunkiau tariamam junginiui -zščikas, priebalsis -z- irgi praleidžiamas: *pagr.*ščikas, *pagr.z*čikas (rus. šnek. *нозру#зчик*) 1. 'krovikas', 2. 'automobilinis krautuvys', *gr.*ščikas, *gr.z*čikas, -ė (rus. *зру#зчик*) 'krovėjas'.

Taip pat pasidaroma pseudoskolinių su rusų kalbos žodžių šaknimis ir priesagomis -ščikas, -čikas, tokių leksemų rusų kalboje nėra, nors šios žargonybės atrodo kaip tikri skoliniai: *gūbar*ščikas (plg. rus. kar. žarg. *зуба#рв*) kar. 'areštuotasis, esantysis areštinėje', *opi.*čikas, -ė (plg. rus. *опия#ты* 'opiatai') nark. 'vartojantis opiatinius narkotikus', *polus.*čikas (plg. rus. *полсо#тни* 'pusšimtis') sport. (sportiniame ėjime) 'penkiasdešimtininkas (ėjikas, kuris specializuojasi 50 km distancijoje)'.

Kaip jau buvo minėta, kalėjimo, pataisos namų žargonas itin išsiskiria slaviškumu ir yra nusistovėjęs tam tikras rusiškas kalbos pamatas, bet atgavus Lietuvai nepriklausomybę šios srities žargonybės jau kinta autonomiškai: žodžiai pradeda turėti tokių reikšmių, kokių nėra rusų kalboje, pvz.: *malin*ščikas, -ė (plg. kita reikšmė rus. krim. žarg. *мали#нуик* 'apvagiantis užmigdytąjį migdomaisiais ar narkotikais') krim. 'kas slapta nuo bendrininko pasisavina pinigų iš pavogtos piniginės', *margarin*ščikas (plg. kita reikšmė rus. šnek. *маргару#нуик* 'margarino gamintojas') kal. (griežtojo režimo pataisos namuose) 'dirbantysis instrumentiniame ceche nuteistas'. Taip pat sudaromi priesaginiai vediniai su -ščikas, -čikas, kurie tik atrodo kaip skoliniai: *šmot.*čnikas (plg. kita reikšmė rus. krim. žarg. *шмо#ткин* 'vogtų daiktų supirkėjas') kal. 'mainikautojas rūbais, batais; kas prigaudamas išvilioja geresnius rūbus', *vargan*čikas, *vargan*ščikas (plg. rus. kal. žarg. *варга#нуть* 'ką nors daryti', rus. prast. *варга#нуть* 'šiaip ne taip padaryti') kal. 'kombinatorius, machinatorius', *zakon*ščikas (rusų k. žargone šia reikšme vartojamas žodis su priesaga -нуик: kal. krim. *зако#нуик*) krim. kal. 'kas laikosi laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietų ir kriminalinio pasaulio neoficialių normų', *zazon*čikas (plg. rus. *зазо#ной*

‘už zonos’) kal. (nepilnamečių tardymo izoliatoriuje-pataisos namuose) ‘dirbantysis ūkio darbus besargybinis’. Šie reiškiniai taip pat yra susiję su skolinimo semantine asimiliacija (plg. Melnikienė, Gelažauskas 2014, p. 146).

Hibridinių darinių nedaug: *plytelščikas*, -ė (plg. rus. *плиточник*) ‘plytelių klojėjas’, *telev.žčikas*, -ė ‘televizijos darbuotojas’, *makaronščikas*, -ė (plg. kita reikšmė rus. *макаро#нщик* ‘makaronų gamintojas’) ‘melagis, skiedalius’. Kai kuriuos hibridus galima vertinti kaip vertalus (plg. ang. *loan translations*, Durkin 2014, p. 164–165): *antrach.dčikas*, -ė (plg. rus. kal. žarg. *второхо#дчик*) ‘kas antrą kartą nuteistas’, *kaleimščikas*, -ė (plg. rus. *тюпе#мщик*) ‘kalinyš’, *pirmach.dčikas*, -ė (plg. rus. kal. žarg. *первоохо#дчик*) ‘kas pirmą kartą nuteistas’.

Išvados

1. Straipsnyje išanalizuota 200 priesaginių žargono daiktavardžių su trimis dažniausiomis slaviškomis priesagomis *-ka*, *-kė* (77); *-akas*, *-iakas* (67); *-ščikas*, *-čikas* (56). Dėsnina, kad lietuvių kalbos žargone daugiausiai skolinių ir hibridų būtent su rusų kalbos dariausiomis priesagomis.

2. Žargone daugiausiai daiktavardžių su priesagomis *-kė*, *-ka*: priesaga su adaptuota galūne *-kė* yra dvigubai dažnesnė, žargonybių, kurios turi abu variantus (*-kė* ir *-ka*) yra nedaug. Su priesagomis *-kė*, *-ka* žargoninėje kalboje sudaromi hibridiniai vadiniai su lietuviškų žodžių pamatiniais kamienais, šiais atvejais dažniausiai vartojamas variantas *-kė*. Ši priesaga itin aktyvi univerbijoje: žargone daug skolinių univerbų su šia priesaga, taip pat priesaginių univerbų pasidaroma jau lietuvių kalbos žargone. Taip pat priesagos *-ka*, *-kė* būdinga jaunimo kalbos žargoniniams hibridiniams trumpiniams, kai trumpinant pašalinama priesaga ar žodžio šaknies dalis. Kai kuriais atvejais vedinius su šia priesagą galima vertinti ir kaip nenorminės kalbos madingus variantus, kurie atsiranda dėl didžiulio skolinių masyvo analogijos.

3. Pagal dažnį antroje vietoje yra žargonybės su priesagomis *-akas*, *-iakas*, dažniausiai tai skoliniai, kurie yra žargonybės jau rusų kalboje. Taip pat su priesagomis *-akas*, *-iakas* pasidaroma daug hibridinių žargonybių jau lietuvių kalbos žargone. Rusų kalbos priesagomis *-ак*, *-як* yra aktyvos sudarant univerbus: žargone yra tiek jau pasiskolintų iš rusų kalbos univerbų, tiek sudarytų jau lietuvių kalbos žargone. Su šia priesaga taip pat pasidaroma pseudoskolinių.

4. Žargoniniai daiktavardžiai su priesagomis *-ščikas*, *-čikas* lietuvių kalbos žargone yra trečioje vietoje. Labiau yra paplitę žodžiai su *-ščikas*, priesaga *-čikas* retesnė, bet žargone neretai vartojamos abi formos pagrečiui kaip sinonimai. Taip pat su šiomis priesagomis lietuvių kalbos žargone pasidaroma pseudoskolinių ir hibridinių darinių.

Straipsnis parengtas vykdant Valstybinės lietuvių kalbos komisijos finansuojamą projektą „Lietuvių kalbos žargono lingvistinės ypatybės“.

REFERENCES

- ANDERSON, L., TRUDGILL P., 1992. *Bad language*. Harmondsworth (Midd'x): Penguin Books.
- CHAMBERS, J. K., TRUDGILL, P., 2004. *Dialectology*. Cambridge: CUP.
- DLKG 1994 – *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, V. AMBRAZAS (red.). Vilnius: MEL.
- DURKIN, Ph., 2014. *Borrowed Words: A History of Loanwords in English*. Oxford: Oxford University Press.
- EBLE, C., 2006. Slang, Argot and Ingroup Codes. In: K. BROWN (ed.). *Encyclopedia of language and linguistics*. Amsterdam; London: Elsevier, 413–414.
- GWJP 1999 – *Gramatyka współczesnego języka polskiego: Morfologia*, T. 2, R. GRZEGORCZYKOWA, R. LASKOWSKI, H. WRÓBEL (red.). Warszawa: Naukowe PWN.
- KEINYS, S., 2007. Gyvasis skolinių priderinimas ir teikybą. *Žmogus ir žodis*, 1, 70–74.
- KEINYS, S., GAIVENIS K., 1990. *Kalbotyros terminų žodynas*. Kaunas: Šviesa.
- KP 2005 – *Leksika: skolinių vartojimas*, D. 4, D. MIKULĖNIENĖ (sud.). Vilnius: Petro ofsetas.
- KPP 1976 – *Kalbos praktikos patarimai*, A. PUPKIS (sud.). Vilnius: Mokslas.
- KPP 1985 – *Kalbos praktikos patarimai*, A. PAULAUSKIENĖ (sud.). Vilnius: Mokslas.
- KRUOPAS, J., 1947. Žodyninės slavybės M. Mažvydo raštų kalboje. In: V. MYKOLAITIS (vyr. red.). *Senoji lietuviškoji knyga*. Vilnius: Valstybinė enciklopedijų, žodynų ir mokslo literatūros leidykla, 217–257.
- KUDIRKA, R., 2019. Lietuvių kalbos žargono priesaginiųrieveiksmių morfologija ir adaptacinės ypatybės: priesagos -ai hibridiniai vediniai iš priesaginių rusų kalbos kilmės būdvardžių. *Respectus Philologicus*, 36(41), 47–59.
- KUDIRKA, R., 2020. Lietuvių kalbos žargono pavieniai suprieveiksmėję žodžiai irrieveiksmiai be formantų bei jų adaptacinės ypatybės. *Lietuvių kalba*, (14), 1–16.
- KUDIRKA, R., 2021. Lietuvių kalbos žargono priesaginiai būdvardžiai ir subūdvardėję dalyviai. *Respectus Philologicus*, 40(45), 35–47.
- LAUČIŪTĖ, J., 1977. Slaviški skoliniai lietuvių kalboje. *Baltistica*, II (priedas), 92–96.
- LEBEDYS, J., 1977. *Senoji lietuvių literatūra*. Vilnius: Mokslas.
- LEHMANN, Ch., 2020. Univerbation. *Folia Linguistica Historica*, 54(41), 205–252.
- LKE 1999 – *Lietuvių kalbos enciklopedija*, Vytautas Ambrazas (red.). Vilnius: MEL.
- MATTIELLO, E., 2017. *Analogy in word-formation: A study of English neologisms and occasionalisms*. Berlin & Boston: De Gruyter Mouton.
- MELNIKIENĖ, D., GELAŽAUSKAS M., 2014. Ispaniškos kilmės skolinių asimiliacija anglų kalboje. *Verbum*, 50, 139–155.
- PALIONIS, J., 1967. *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.* Vilnius: Mintis.

- PALIONIS, J., 1995. *Lietuvių rašomosios kalbos istorija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- RIMKUTĖ, E., 2010. Morfologinis skolinių adaptavimas lietuvių kalboje. *Lietuvių kalba*, (4), 1–12.
- RUDZINSKAS, D., 2011. Keli lietuvių senųjų raštų slavizmų morfologinės integracijos aspektai. *Baltu filologija*, 20(2), 41–51.
- SIAURUKIENĖ, H., 1987. „Knygos nobažnystės“ giesmyno skoliniai. *Lietuvių kalbotyros klausimai*, (26), 145–150.
- SKARDŽIUS, P., 1998. Die slavischen Lehnwörter im Altlitauischen. In: A. ROSINAS (sud.). *Rinktiniai raštai*, T. 4, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- SMETONIENĖ, A., 2015. *Lietuvių kalbos priesaginiai veiksmažodžiai: slavizmai ir hibridai*. Daktaro disertacija. Vilnius: LKI.
- SMETONIENĖ, A., 2016. Slavizmai veiksmažodžiai ir slaviškos šaknies hibridai. *Acta Linguistica Lithuanica*, 74, 68–88.
- URBUTIS, V., 1962. *Nepastebėti Mažvydo slavizmai*. *Kalbotyra*, 4, 387–390.
- URBUTIS, V., 1992. Senosios lietuvių kalbos slavizmai. *Baltistica*, 27(1), 4–14.
- URBUTIS, V., 2009. *Žodžių darybos teorija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- VALECKIENĖ, A., 1967. Kitų kalbų kilmės žodžiai lietuvių kalbos morfologinėje sistemoje. In: V. AMBRAZAS (red.). *Lietuvių kalba tarybiniais metais*. Vilnius: Mintis, 108–128.
- VOITKEVIČ, B., 2010. M. Daukšos Postilės slavizmų morfologinė integracija. *Baltistica*, 45(2), 243–255.
- ZINKEVIČIUS, Z., 1988. *Lietuvių kalbos istorija*, T. 3. Vilnius: Mokslo.
- ZINKEVIČIUS, Z., 1996. *Lietuvių kalbos istorija: vadovėlis*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- АДОМАВИЧЮТЕ, И., 1979. Лексические полонизмы в литовских говорах: виды заимствований и их адаптация. *Acta Baltico-Slavica*, № 12, 91–109.
- АДОМАВИЧЮТЕ, И., 1982. Этапы польско-литовского лексического взаимодействия. *Acta Baltico-Slavica*, № 14, 41–48.
- ГАФАРОВА, Р., 2010. Продуктивные и непродуктивные суффиксы универбов русского языка. *Ученые записки Таврического национального университета*, Т. 23 (62), № 3, 127–135.
- КЛИМЕНКО, Г., 2019. *Словарь универбатов современного русского языка*. Москва: Прометей.
- КОСИЦЫНА, Е., 2018. К вопросу о месте универбов и способах их описания в толково-словообразовательном словаре. *Вестник МГОУ*, № 2, 26–33.
- РГ 1980 – *Русская грамматика. Фонетика. Словообразование. Морфология*, Т. 1, Н. Ю. ШВЕДОВА (ред.). Москва: Наука.
- РЕДЬКИНА, Т., 2006. Функционирование суффиксальных универбатов-неологизмов в русской речи и в текстах СМИ. In: М. ВАНХАЛА-АНИШЕВСКИ (red.). *Медиатекст в социокультурном пространстве*. Йёнсхуу: Йёнсхууский университет, 30–53.
- СОП 2018 – *Справочник по орфографии и пунктуации*, М. ЕЛИСЕЕВА. Москва: Юрайт.

- ТИХОНОВА, Е., 2014. *Современный русский язык. Словообразование*. Москва: МГУП.
- ФИЛИППОВА, Л., 2009. *Современный русский язык*. Москва: Наука.
- CZESZEWSKI, M., 2006. *Słownik polszczyzny potocznej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- KUDIRKA, R., 2012. *Lietuvių kalbos žargono ir nenorminės leksikos žodynas*. Kaunas: Technologija.
- KUDIRKA, R., 2014. *Kalėjimo, kriminalinio ir narkomanų žargono žodynas*. Kaunas: Kitos knygos.
- LKŽe – *Lietuvių kalbos el. žodynas*, G. NAKTINIENĖ (vyr. red.). Vilnius: LKI.
- КВЕСЕЛЕВИЧ, Д., 2005. *Толковый словарь ненормативной лексики русского языка*. Москва: Астрель.
- МОКИЕНКО, В., 2000. *Большой словарь русского жаргона*. СПб.: Норинт.

Santrumpos

akva: akvariumistikos
ang.: anglų k
baltarus: baltarusių k
kal: kalėjimo
kar: kareivių
komp.: kompiuterių
krim: kriminalinis
lenk: lenkų k
muz: muzikos
nark: narkomanų
prast: prastakalbės
psn: pasenęs
rus: rusų k
sport: sporto
stud: studentų
šnek: šnekamosios
vok: vokiečių k.
vulg: vulgariybė, obsceniškas žodis
žarg: žargonybė

Notes

- [1] Terminą senoji slavybė reiktų suprasti kaip skolinį iš senosios rusų, senosios baltarusių, kanceliarinės slavų ar senosios lenkų kalbos (LKE 1999, p. 590; Gaivenis 1990, p. 188).
- [2] Nemažą skolintinės leksikos sluoksnį sudarė religijos ir mokslo sričių lotynizmai, graikizmai – daugelis jų patekę į rašomąją kalbą per lenkų ar vokiečių k. (Palionis 1995, p. 87).
- [3] <http://www.vlkk.lt/vlkk-nutarimai/protokoliniai-nutarimai/bendrieji-naujuju-skoliniu-norminimo-principai> (žiūr. 2021-10-11).
- [4] Lietuvių kalbos žargonybių kirčiuoto skiemens pagrindas (balsis, dvibalsis, dvigarsis) yra pabrauktas.
- [5] Rusiški žodžiai sukirčiuoti rusų kalboje vartojamu vienu kirčio ženklu (') (tik grafema -ë- palikta be kirčio ženklo, nes ji visada kirčiuota).
- [6] Ilustraciniai pavyzdžiai neredaguoti (išsamiau žr. Kudirka 2012, p. 5).
- [7] <http://www.vlkk.lt/vlkk-nutarimai/protokoliniai-nutarimai/del-rekomendaciju-d-el-svetimzodziu-vartojimo-teikimo-principu> (žiūr. 2021-11-05).
- [8] Žodynui medžiaga nerinkta iš spausdintinių šaltinių ir pan. tekstų, kurie galėjo būti redaguoti. Tam tikrų socialinių sričių – kalėjimo, kriminalinės, narkomanų, karių ir pan. – žargonas rinktas vien tik iš sakytinės kalbos, asmeniškų pokalbių metu įrašant diktofonu – šiuo būdu ir surinkta beveik visa leksikos dalis iš šių sričių (Kudirka 2012, p. 3–4).
- [9] Bk norminiai vediniai su priesaga -kė labai reti, šiais priesagų vediniais iš kiekinių skaitvardžių dešimkė, septinkė ir pan. pavadinamos kortos (DLKG 1994, p. 120).
- [10] Dabartiniame kalėjimo ir kriminaliniame žargone nėra užfiksuota nei vienos anglybės (išsamiau žr. Kudirka 2014, p. 10–16).
- [11] Toks variatyvumas fiksuojamas ir norminamuosiuose leidiniuose, pvz.: baikė, baika (KP 2005, 26), spravkė, spravka; servetkė, servetka (KPP 1985, p. 271, 258), skidkė, skidka (KPP 1976, p. 237).
- [12] Univerbacija yra dvižodžio ar keliažodžio pavadinimo pakeitimas vienažodžiu – dažniausiai dariniu; tokie dariniai vadinami univerbais (Gaivenis 1990, p. 220).
- [13] Pseudoskoliniai yra svetimą formą turintys žodžiai, bet nėra pasiskolinti iš kitos kalbos, o tiktai pasidaryti vartojant svetimos kalbos kalbinę medžiagą.
- [14] Žargoninių pseudoskolinių taip pat yra ir būdvardžio, ir prieveiksmio klasėse (Kudirka 2019, p. 54; 2020, p. 4).
- [15] Kai kuriais atvejais žargonybė gali būti tiek paskolinta, pvz., štiliakas (rus. штиля#к) 'štilius', tiek jau hibridiškai sudaryta lietuvių kalbos žargone štiliakas (: štilius) su daria priesaga -iakas.
- [16] Norminamuosiuose leidiniuose priesagų variantiškumas irgi nurodomas: gručikas, gruzčikas; samagonščikas, samagončikas (KPP 1985, 297).